

АНОТАЦІЯ

Тартасюк В.Ю. Актуалізація гуманістичного потенціалу права у творенні правової держави. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2020.

Дисертація присвячена комплексному науково-теоретичному обґрунтуванню актуалізації гуманістичного потенціалу права у творенні правової держави, осмисленню проблеми удосконалення функціонування різних аспектів правової реальності через формування гуманістичної правосвідомості та правової культури людини й суспільства.

Правова держава визначена як особливий стан організації державної влади у громадянському суспільстві, який виникає за умов досягнення в ньому високого рівня правової культури його представників і передбачає реалізацію державою свого функціонального призначення на засадах верховенства права, поділу влади, визнання і реалізації прав і свобод людини й громадянина, а також взаємної відповідальності держави та особи.

Акцентується увага, що правова держава є найбільш сприятливим простором для реалізації гуманістичного потенціалу права. Гуманістичність права у правовій державі проявляється у правотворчості, правозастосуванні, існуючій людиноцентриській системі реалізації покарань, об'ємі наданих громадянину прав і свобод гарантованих владою.

Досліджено вияви гуманізму в правових системах розвинених країн світу. Наголошено, що гуманізм не є всезагальною, безумовною цінністю для всіх народів і епох, він функціонує нерівномірно, від початкової позначки до більш вищого ступеня розвитку. Доводиться, що головною функцією гуманізму є забезпечення існування і розвиток людства через юридичне закріплення гуманістичних цінностей у міжнародних документах.

Доводиться, що категорії свобода, рівність, справедливість як основні екзистенції гуманістичного потенціалу права є взаємопов'язаними явищами. Принцип формальної рівності представляє собою єдність трьох сутнісних характеристик права: всезагальної рівної міри регуляції, свободи, справедливості. Притаманна праву всезагальна рівна міра – це саме рівна міра свободи і справедливості, а свобода і справедливість не можливі за межами рівності та без рівності.

Визначено юридичне розуміння свободи як сутності людини та її існування, яке полягає у можливості робити все, що прямо не заборонено законом і не шкодить іншим. Свобода у праві не може бути абсолютною; вона завжди до певної міри обмежена. Сутність права становить собою рівну міру свободи індивідів, визначену законом, що реалізується через суб'єктивні права. Це зумовлює високу соціальну значущість права, оскільки гарантована можливість самореалізації, свободи вільного розвитку особистості є однією з головних загальнолюдських цінностей.

Підкреслено, що сучасних умовах спостерігаються суттєві трансформації у міждержавних стосунках у бік збільшення антигуманних проявів, що посилює необхідність наполегливої реалізації людиноцентриської сутності права. Доведено потребу реалізації людиноцентриського принципу у правовій державі, що має проявлятися на всіх етапах правотворчості та правозастосування, забезпечуючи комплексний підхід до демократизації правової системи.

У роботі удосконалено:

– положення про те, що свобода, рівність, справедливість як основні екзистенції гуманістичного потенціалу права є конкретизованими у правових ідеалах вищі моральні цінності. Вони визначають систему поведінкових стандартів за якими представники суспільства повинні діяти у відповідних ситуаціях, щоб їх інтереси узгоджувалися з інтересами інших членів спільноти, держави;

– юридичне розуміння свободи як сутності людини та її існування, яке полягає у можливості робити все, що прямо не заборонено законом і не шкодить іншим. Свобода у праві не може бути абсолютною; вона завжди до певної міри обмежена. Сутність права становить собою рівну міру свободи індивідів, визначену законом, що реалізується через суб'єктивні права. Це зумовлює високу соціальну значущість права, оскільки гарантована можливість самореалізації, свободи вільного розвитку особистості є однією з головних загальнолюдських цінностей;

– наукове осмислення тенденцій розвитку демократичної правосвідомості та правової культури, що є гуманістичними за своїми ознаками, оскільки ґрунтуються на таких цінностях як свобода, правова рівність, справедливість, повага до прав та свобод людини, толерантність, плюралізм та ін.

Отримали подальший розвиток:

– класифікація гуманістичних правових систем за такими критеріями: за джерелом права – системи звичаєвого, конституційного права, за етапом становлення – давні демократії, перехідні суспільства (пост-колоніальні, пост-соціалістичні, держави, що виникають внаслідок боротьби за незалежність), за масштабом – національні, регіональні, континентальні, та глобальна. Наголошено, що міжнародне право в галузі прав людини є одним із значущих чинників становлення і трансформацій національних правових систем;

– аргументація, що взаємодія усіх суб'єктів у правовій державі, виходячи з принципів свободи та відповідальності, повинна базуватися на філософії соціального партнерства як механізму врегулювання конфліктів в усіх сферах життєдіяльності та форми узгодження інтересів суб'єктів партнерства, що забезпечить їх конструктивну взаємодію.

Вперше:

– аргументовано місце та роль гуманізму у творенні правової держави, а саме виявлено що гуманізм визнає домінуючу цінність будь якої особи

щодо всіх інших учасників політичного та правового процесу, відповідно, будь яка особа має змогу та право вільно визначатися стосовно існуючих концепцій суспільних відносин і бути їх повноправним суб'єктом. Здобувається це чіткою межею щодо втручання держави, коли приватне життя особи, її прагнення, світогляд знаходяться поза цією межею та є об'єктом захисту з боку державних інституцій;

– досліджено вияви гуманізму в правових системах розвинених країн світу. Наголошено, що гуманізм не є всезагальною, безумовною цінністю для всіх народів і епох, він функціонує нерівномірно, від нульової позначки до вищого ступеня розвитку. Доводиться, що головною функцією гуманізму є забезпечення існування і розвиток людства через юридичне закріплення гуманістичних цінностей у міжнародних документах;

– доведено необхідність реалізації людиноцентристської сутності права у правовій державі, що має проявлятися на всіх етапах правотворчості та правозастосування, забезпечуючи комплексний підхід до демократизації правової системи;

Ключові слова: правова держава, гуманістичний потенціал права, правова система, принцип людиноцентризму, правова культура, правова свідомість.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Тартасюк В.Ю. Різноманітність правових систем в тоталітарному і демократичному суспільствах. *Часопис Київського університету права*. 2020. Випуск 3/2020. С. 71–74.

2. Тартасюк В.Ю. Суперечності реалізації принципу людиноцентризму права в історії розвитку правових систем світу. *Підприємництво, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2020. Випуск 10. С. 237–241.

3. Тартасюк В.Ю. Свобода, рівність, справедливість як основні екзистенції гуманістичного потенціалу права. *Ірпінський юридичний часопис*. 2020. Випуск 3. С. 22–28.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

4. Тартасюк В.Ю. The principle of humanism in the concept of the rule of law. *European Reforms Bulletin*. 2019. № 3. С. 80–83.

5. Тартасюк В.Ю. Гуманистическая сущность правового государства. *Leges si Viata*. 2020. №10-11 (346-347). С. 81–86.

Тези доповідей на конференціях:

6. Тартасюк В.Ю. Особливості реалізації гуманістичної функції права в контексті українського державотворення (1917-1918 роки). *Тринадцяті юридичні читання: матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 2018 р.)*. К. Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. С. 311–313.

7. Тартасюк В.Ю. Гуманістична складова правового реформування в контексті адаптації національного законодавства до норм права Європейського Союзу. *Чотирнадцяті юридичні читання: матеріали Міжнародної наукової конференції (Київ, 17-18 квітня 2019 р.)*. К. Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2019. С. 122–123.

8. Тартасюк В.Ю. Гуманізм як основа ідеології модернізації права. Правничо-політологічні та історичні студії проблем українського державотворення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 16 січня 2019 року. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 181–182.

9. Тартасюк В.Ю. Людина як суб'єкт і об'єкт права. *П'ятнадцяті юридичні читання: матеріали Міжнародної наукової онлайн-конференції* (Київ, 1-2 квітня 2020 р.). К. Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2021. С. 63–65.

10. Тартасюк В.Ю. До питання гуманності як природної якості права. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні: матеріали Міжнародної наукової конференції* (Запоріжжя, 30-31 жовтня 2020 р.). З. Вид-во, 2020. С. 40–42.

SUMMARY

Tartasiuk V. Yu. Actualization of the humanistic potential of law in the creation of the rule of law. – Qualification scientific work as the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy, specialty 081 Law. - M.P. Dragomanov National Pedagogical University, Kiev, 2020.

The dissertation is devoted to a comprehensive scientific and theoretical justification of the actualization of the humanistic potential of law in creating a legal state, understanding the problem of improving the functioning of various aspects of legal reality through the formation of a humanistic legal consciousness and the legal culture of man and society.

The legal state is defined as a special state of the organization of state power in civil society. It arises in the context of the achievement in it of a high level of legal culture of its representatives. It provides for the realization by the State of its functional purpose on the basis of the rule of law, the separation of powers, the recognition and realization of the rights and freedoms of man and citizen, as well as the mutual responsibility of the State and person.

It is emphasized that the legal state is the most favourable space for realizing the humanistic potential of law. The humanism of law in the legal State is manifested in law-making, law enforcement, the existing human-centring system for the implementation of penalties, the amount of rights and freedoms guaranteed to a citizen by the authorities.

The discovery of humanism in the legal systems of developed countries of the world has been investigated. It is noted that humanism is not a universal, unconditional value for all people and eras, it functions unevenly, from zero to the highest degree of development. It must be said that the main function of humanism is to ensure the existence and development of humanity through the legal incorporation of humanist values in international instruments.

It is true that the categories of freedom, equality and justice as the basic existences of the humanistic potential of law are interrelated phenomena. The principle of formal equality is the unity of three essential characteristics of law: a universal equal measure of regulation, freedom and justice. Universal equality is an equal measure of freedom and justice, and freedom and justice are not possible beyond equality and without equality.

A legal understanding of freedom is defined as the essence of a person and his existing. It consists in the ability to do everything that is not explicitly prohibited by law and does not harm others. Freedom in law cannot be absolute; it is always limited to a certain extent. The essence of the right is an equal measure of the freedom of individuals, determined by law, realized through subjective rights. This causes a high social significance of the fight since the guaranteed possibility of self-realization, freedom of the free development of the individual is one of the main universal values.

It was emphasized that in modern conditions there are significant transformations in interstate relations towards an increase in inhumane manifestations. This reinforces the need for the persistent realization of the human-centring essence of law. The need for the implementation of the human rights principle in the legal State, which should be manifested at all stages of law-making and enforcement has been demonstrated, ensuring an integrated approach to the democratization of the legal system.

In the work improved:

- the provision that freedom, equality, justice as the basic existences of the humanistic potential of law are concretized in the legal ideals of higher moral

values. They define a system of behavioural standards by which representatives of society must act in appropriate situations so that their interests are consistent with those of other members of the community, the State;

- a legal understanding of freedom as the essence of man and his existence.

It consists in the ability to do everything that is not explicitly prohibited by law and does not harm others. Freedom in law cannot be absolute; it is always limited to a certain extent. The essence of the right is an equal measure of the freedom of individuals, determined by law, realized through subjective rights. This leads to the high social importance of the right since the guaranteed possibility of self-realization, freedom of the free development of the individual is one of the main universal values;

- scientific understanding of trends in the development of democratic legal consciousness and a legal culture, which is humanistic in its characteristics since they are based on such values as freedom, legal equality, justice, respect for human rights and freedoms, tolerance, pluralism, etc.

Further developed:

- classification of humanistic legal systems according to the following criteria: by the source of law - the system of customary, constitutional law, by the stage of formation - long-standing democracies, transitional societies (post-colonial, post-socialist, states arising from the struggle for independence), by scale - national, regional, continental, and global. It is noted that international human rights law is a significant factor in the emergence and transformation of national legal systems;

- the argument that the interaction of all subjects in the legal state, based on the principles of freedom and responsibility, should be based on the philosophy of social partnership as a mechanism for resolving conflicts in all spheres of life and a form of coordination of the interests of the subjects of partnership, which will ensure their constructive interaction.

For the first time:

- the place and role of humanism in the creation of the rule of law has been argued. It has been revealed that humanism recognizes the priority value of an individual in relation to all other subjects of the political and legal process. Each person has the opportunity and the right to freely determine the existing paradigms of social relations and to be their full subject. This is achieved by a clear implementation of the limit of state intervention. The private life of a person, his desire and worldview are beyond this limit and are the object of protection by state institutions;

- the discovery of humanism in the legal systems of the developed countries of the world has been investigated. It is noted that humanism is not a universal, unconditional value for all people and eras. It functions unevenly, from the zero mark to the highest degree of development. It is true that the main function of humanism is to ensure the existence and development of humanity through the legal consolidation of humanistic values in international documents;

- the need to realize the human-centric essence of law in a legal State, which should be manifested at all stages of law-making and enforcement, is proved, ensuring an integrated approach to the democratization of the legal system;

Key words: legal state, humanistic potential of law, legal system, the principle of human centrism, legal culture, legal consciousness.

LIST OF SCIENTIST'S PUBLICATIONS ON THE DISSERTATION'S THEME

Scientific works, in which the main scientific results of the dissertation are published:

Articles in scientific specialized editions of Ukraine:

1. Tartasiuk V.Yu. Riznoiakisnist pravovykh system v totalitarnomu i demokratychnomu suspilstvakh. Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2020. Vypusk 3/2020. S. 71–74.

2. Tartasiuk V. Yu. Cuperechnosti realizatsii pryntsypu liudynotsentryzmu prava v istorii rozvytku pravovykh system svitu. Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo: zahalnoukrainskyi naukovo-praktychnyi hospodarsko-pravovyi zhurnal. 2020. Vypusk 10. S. 237–241.

3. Tartasiuk V. Yu. Svoboda, rivnist, spravedlyvist yak osnovni ekzystentsii humanistychnoho potentsialu prava. Irpinskyi yurydychnyi chasopys. 2020. Vypusk 3. S. 22–28.

Articles in foreign scientific magazines:

4. Tartasiuk V.Yu. The principle of humanism in the concept of the rule of law. European Reforms Bulletin. 2019. № 3. S. 80–83.

5. Tartasiuk V.Iu. Humanystycheskaia sushchnost pravovoho hosudarstva. Legea si Viata. 2020. №10-11 (346-347). S. 81–86.

Abstracts at conferences:

6. Tartasiuk V. Yu. Osoblyvosti realizatsii humanistychnoi funktsii prava v konteksti ukrainskoho derzhavotvorennia (1917-1918 roky). Trynadtsiati yurydychni chytannia: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Kyiv, 2018 r.). K. Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2018. S. 311–313.

7. Tartasiuk V. Yu. Humanistychna skladova pravovoho reformuvannia v konteksti adaptatsii natsionalnogo zakonodavstva do norm prava Yevropeiskoho Soiuzu. Chotyrynadtsiati yurydychni chytannia: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Kyiv, 17-18 kvitnia 2019 r.). K. Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2019. S. 122–123.

8. Tartasiuk V.Yu. Humanizm iak osnova ideolohii modernizatsii prava. Pravnycho-politolohichni ta istorychni studii problem ukrains'koho derzhavotvorennia: materialy Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Kyiv, 16 sichnia 2019 roku. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2019. S. 181–182.

9. Tartasiuk V. Yu. Liudyna yak subiekt i obiekt prava. Piatnadtsiati yurydychni chytannia: materialy Mizhnarodnoi naukovoï onlajn-konferentsii (Kyiv, 1-2 kvitnia 2020 r.). K. Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova, 2020. S. 63–65.

10. Tartasiuk V. Yu. Do pytannia humannosti yak pryrodnoi yakosti prava. Aktualni pytannia rozvytku derzhavnosti ta pravovoï systemy v suchasniï Ukraini: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Zaporizhzhia, 30-31 zhovtnia 2020 r.). Z. Vyd-vo, 2020. S. 40–42.

